

րու աւերները⁷⁸ գոնէ փոքր մասով մը դարմանել, սակայն ամէնէն դժբախտ տարիներու (համաւերական առաջին պատերազմի շրջանին) սոսկալի փլուզումները եւ աւերները⁷⁹ դեռ մինչեւ այսօր կը մնան անդարմանելի. վասն զի չմնաց այլ եւս շինարար վաստակակնցի Հայ մը...

Այս տեղ կը վերջանայ մեր ուսումնասիրութիւնը⁸⁰:

(Վերջ:) Լ. Լ. ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՐ ԿՏՈՎԱԿԱՆ ԳՐԱՅԻՆ ԿՈՐԻԹԵՆՆԵՐԸ ՀՈՅՈՑ ԳՈՎ

(Շարունակութիւն եւ վերջ:)

Բ. Պաղտատեան:

ԺԴ. Թուղթք: Կորեան վերի վկայութիւնը «Իսկ Պաղտատի չորեքասանեֆուսթի թղթովք» կը յայտնէ թէ Հայոց քով Պաղտատեան 14 թղթեր կը ճանչցուն: Այս թիւը այնքան ընդհանրացած է, որ ինչ ինչ հեղինակներ միայն «ԺԴ Թուղթք» կը կոչեն, առանց Պողոս անունը յիշելու: Գործնականին սակայն Հայոց քով ճանչցուած են 15 թղթեր, ինչպէս կը գտնենք Եւագրի քով «Առաքեալն ԺԵ»⁹⁵: Այս 15րդ թուղթն է «Կորնթացոց Գ. թուղթ» անուանուած անկանոնական գրութիւնը, որուն մասին ստորեւ պիտի անդրադառնանք: Զեռագրական սխալ ընթերցում մը պիտի ըլլայ Աբրահամեանի հրատարակութեան Շիրակացոյ ցուցակին մէջ «Պողոսի առաքելոյ թուղթ ԺԴ» ընթերցուածը (էջ 259) որովհետեւ գործնականին ԺԴ թուղթ յառաջ կը բերուի: Ուշագրութեան արժանի է Լաւորիկեայ ժողովոյն ցու-

⁷⁸ Վաստակակնի ամայացած ու շարժացած՝ Աստիւրնիկայ եւ Ուրնիկայ Ս. Նշանի վանքերու մասին համար. Բիւզանդիոն, 1900, Թ. 1074 եւ 1196:
⁷⁹ Հմմտ. Ամէնուն Տարեցոյց (Թէոդիկ), 1926, էջ 196 եւ «Վաստակակն» 1930, ամբողջ գիրքը, հրատարակող Վաստակակնի Ապրիլեան հերոսամարտի տասնհինգ ամեակի առթիւ, 1915—1930:
⁸⁰ Մանոթ էր մեղ Է. Կ. Ամատունի «Fonti, Serie II, Fascicolo XII, Disciplina Armenia II, Monachismo, studio storico-canonico e fonti canoniche, Venezia 1940 գործին հրատարակութիւնը եւ ջանք չինսպուստացաւ զայն օր յառաջ ստանալու, սակայն աննպաստ պարագաներու հետեւանքով դժբախտաբար մեր գործին տպագրութեան գրեթէ անարտուածին հասաւ Վիեննա: Այս շահեկան եւ ընտիր գրութիւնը կրնար մեր ուսումնասիրութեան ատեն շատ օգտակար ծանայութիւն մատուցանել:
⁹⁵ Աբարատ, 1895, 408:

ցակը, որ հայ ձեռագիրներու մէջ բաւական մեծ փոփոխակներով աւանդուած կը գտնենք: Զեռագիրներէն ոմանք Պաղտատեան թղթերը թուելէն յառաջ «Պաղտատի թուղթք»-ին վրայ կը յաւելուն «ԺԴ» եւ իրապէս 14 թուղթ կը հաշուին⁹⁶: Ուրիշներու քով չենք գտնիր այս յաւելուածը բայց կը պակսի այս կամ այն թուղթը անոնց ցուցակէն: Մեյլիք Թանգեանի ընդգրկին մէջ կը պակսին Թեսաղոնիկեցոց Ա. եւ Բ. եւ Երբայեցոց թղթերը: Մեր Մատենադարանի Թ. 581 եւ 810 ձեռագիրները Թեսաղոնիկեցոց միայն մէկ թուղթ կը հաշուեն, եւ մինչ առաջինը Մեյլիք-Թանգեանի ընդգրկին պէս կը զեղչէ նաեւ Երբայեցոց թուղթը, երկրորդը կ'աքտաքսէ Եփեսացոցը: Յունարէն ընդգրկը յայտնի 14 թուղթ կը յիշէ: Այս երեւոյթին առջեւ միայն ձեռագրական սխալ ընթերցում կարելի է համարել ամբողջ եղելութիւնը, որովհետեւ թղթերուս անվաներ համարուած ըլլալու կասկածներ չենք գտնիր մեր մատենագրութեան մէջ:

Գիրքը: Վերը ստուգեցինք արդէն թէ Պաղտատեան թղթերը հնագոյն խմբագրութեան եւ հայ ընտրելագոյն ձեռագիրներու համաձայն կը յաջորդեն կաթողիկէ թղթերուն: Այս տիրոջ կարգէն դուրս կան նաեւ քանի մը սակաւադէպ շեղումներ:

1. Պաղտատեանները Աւետարանի յաջորդ: Սիւնեցի, Ագարիա: (Լատին ազդեցութիւն):
2. Յայտնութեմեք ետք: Ձօհրապի ընդգրկը, [Շիրակացի]:
3. Յովհաննու Հանգիստէն ետք: Սարկաւագ, Ստ. Զիք: Ճաշոցը կը հետեւի հին խմբագրութեան, եւ յինանց շրջանի կաթողիկէ թղթերուն կը յաջորդեն Պենտեկոստէոֆ Պաղտատեանները: Ներքին դասաւորութիւն: Պողոս առաքելի թղթերը չորրորդ դարուն արդէն վերջնական դասաւորութեան մը ենթարկուած էին, որուն համաձայն նախ կը կարգուէին հասարակութիւններու, եւ ապա անհատականներու ուղղուած նամակները: Շատ հեռաւոր վայրեր պիտի առաջնորդուէինք այս դարգացման փուլերու ըննութեամբը, ուստի կը բաւականանանք հաստատելով թէ մեր հայ թարգմանիչները առանց ընդվայր յաճելու նոյն դասաւորութիւնը կ'ընդգրկեն իրենց Ս. Գրոց թարգմանութեան համար:

⁹⁶ Հմմտ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 370. Ձեռ. 100, թղ. 125ա:

Հասարակական	Անհատական
Հոովմայեցոց	Տիմոթէոսի Ա.
Կորնթացոց Ա.	» Բ.
» Բ.	Տիտոսի
Գաղատացոց	Փիլիմոնի
Եփեսացոց	
Փիլիպեցոց	
Կողոսացոց	
Թեսաղոնիկեցոց Ա.	» Բ.
» Բ.	
Երբայեցոց	

Այս դասաւորութիւնն ունին բոլոր հայ ձեռագիրները, Հայոց ծանօթ օտար ցուցակները եւ նոյնպէս կը դասաւորեն ազգային հեղինակները:

Պաղտատեան թղթերու այս ցուցակը կրած է սակայն բանասիրական վերլուծում մը Գէորգ Կաղի եւ Սարկաւագի քով, որոնց աղբիւրը կը գտնենք Ոսկերեանի Հոովմայեցիւրը կը գտնենք Ոսկերեանի մէջ: Այս ցուցակը որ իրապէս նորանշան երեւոյթ մ'ունի, եւ որ այնքան դժուարութիւններ պատճառած է Zahnի⁹⁷, ցանկ մըն է, կազմուած թղթերու գրութեան ժամանակագրական կարգով:

1. Թեսաղոնիկեցոց Ա.	8. Տիտոսի
2. » Բ.	9. Գաղատացոց
3. Կորնթացոց Ա.	10. Եփեսացոց
4. » Բ.	11. Փիլիմոնի
5. Հոովմայեցոց	12. Կողոսացոց
6. Տիմոթէոսի Ա.	13. Փիլիպեցոց
7. Երբայեցոց	14. Տիմոթէոսի Բ.

Ոսկերեանի իր այս ցուցակը կը հիմնաւորէ այսպէս. «Ոչ որպէս ոմանք կարծեն թէ սա (Հոովմայեցոց թուղթն) յառաջ է քան զամենայն թուղթն առաքելոյ, այլ քան զնոսա միայն որ ի Հոովմայն գրեցան: Իսկ քան զայսն կրտեր, թէպէտ եւ ոչ քան զամենայնսն: Քանզի Կորնթացոց Բ. թուղթն յառաջ է քան զսա, եւ յայտ անտի է, զի մօտ ի կատարած թղթիս ասէ. Երթամ պաշտել յսուրբան որ յերուսաղէմ. եւ թէ Հաճոյ զսուրբան որ յերուսաղէմ. եւ Աքայեցոցն թուեցաւ Մակեդոնացոցն եւ Աքայեցոցն հազորդութիւն առնել ընդ աղքատս սրբոցն որ յերուսաղէմ: Ուստի յայտ է թէ քան զԿորնթացոցն Թեսաղոնիկեցոցն յառաջ է եւ առաջին քան զամենայն թուղթն...» են (Ձեռ. 47, թղ. 171ա, բ):

Ոսկերեանի եւ Գէորգ Կաղի ցանկերու մէջ միայն Տիմոթէոսի Ա. եւ Երբայեցոց թղթին դասաւորութեան մասին կայ տարա-

⁹⁷ Forschungen, էջ 150:

ձայնութիւն մը. «Այլ զի ասի թէ Տիմոթէի առաջին թուղթն յառաջ գրեցաւ քան զԵրբայեցոցն, ո՛չ է ի դէպ, զի Տիմոթէոս դեռ ընդ Պաղտատի էր եւ ոչ առաջնորդ յեփեսոս յորժամ գրեցաւ Երբայեցոց թուղթն: Եւ ինքն Տիմոթէոս տարաւ ի Պաղտատ զթուղթն Երբայեցոց եւ յորժամ եկն Տիմոթէոս ի Հրէաստանէ, յայնժամ կացոյց զնա Պաղտատ յեփեսոս քահանայապետ: Եւ ելեալ յիտալիայէ յայսմ վայրի քարոզեաց Գաղատացոցն եւ Կողոսացոցն: Եւ զնացեալ անտի ի Կրիտէս կղզին, քարոզեաց նոցա զՅիսուս Գրիստոս, եւ կարգեաց առաջնորդ զՏիտոս: Եւ եկեալ անտի առ Պատմենացիսն Հանց վերստին յաշխարհն Փիլիպացոց եւ ի Լաւորիկի գրեաց զառաջին թուղթն Տիմոթէի» (Ձեռ. 47, թղ. 169ա, բ): Այսպէս Գէորգ Կաղ: Նորագոյն ըննութիւններու համաձայն այս դէպքին իրաւունք ունէր Գէորգ Կաղ այս փոփոխութիւնը կատարելու, որովհետեւ Երբայեցոց ԺԴ. 24 վկայութեան «Ողջոյն ասան ձեզ, որ ի կողմանս Իտալացոց են» կը հետեւի թէ թուղթս՝ Հոովմէն գրուած է: Նոյն վերջադիրը ունի նաեւ Եւթաղ «Առ Երբայեցիս գրեցաւ յիտալիայ ի ձեռն Տիմոթեայ» (էջ 154):

Հայ ընկալեալ խմբաւորումին հակառակ, լատին ազդեցութեան տակ, Ոսկանի եւ Վիեննայի (1857, 1906) տպագրութիւնները Երբայեցոց թուղթը փոխադրած են Փիլիմոնի թղթէն ետք: Այս դասաւորութեան վարդապետական-պատմական գրգապատճառը թէպէտ անձանօթ չէր նաեւ արեւելք, նոյն իսկ Հայոց քով, քանի որ Երբայեցոց թղթին մասին եղած տարակոյտը գիտէին նաեւ Հայերը Ս. Յերոնիմոսի Prologus Galeatusէն⁹⁸, եւ առաւելապէս Եւթաղի նախագրութեանէն «Երբայեցոց թուղթն թուի թէ չիցէ Պաղտատի գրեալ վասն նկարագրին եւ վասն ոչ ի գլուխն կարգելոյ զիւր անունն որպէս եւ յայլ թուղթսն» (էջ 144): Սակայն ներքին չի կրնար համարուիլ այսպիսի ներմուծուած փոփոխութիւն մը, որ կը խղճէ հնութեան հետ ամէն կայ:

Ճաշոցի կարգը կը համաձայնի հասարակ ցուցակին հետ, ինչորի առարկայ կը մնայ միայն Փիլիմոնի թուղթը:

⁹⁸ Ex catalogo scriptorum ecclesiasticorum: Epistola autem quae fertur ad Hebraeos non eius creditur propter styli, sermonisque distantiam.

3. Յայտնութիւն Յովհաննու Առաքելոյ: Այսօր մեր ձեռքն եղած Յայտնութեան բնագիրը, ինչպէս յայտնի է ժ. Բ. դարու թարգմանութիւն մըն է, եղած Լամբրոնացոյ ձեռքով, ուստի յառաջընթաց դարերէն չենք կարող վկայութիւն գտնել անոր գերբնի նկատմամբ: Թէ ժ. Բ. դարէն յառաջ արդէն կազմուած էր Նոր Կտակարանի գրքերու յաջորդութեան հաստատուն ձեւը՝ յայտնի է, որով Յայտնութիւնը իրրեւ եկուոր նկատուելով վերջին տեղը պիտի գրաւէր:

Լամբրոնացոյ յիշատակարանը, զոր գետեղած է նա Յայտնութեանէն ետք, կ'ենթադրէ նաեւ հնագոյն թարգմանութիւն մը «ստուգաբան արարաւ վերստին յերիւրեալ»: Փրէտէրիք Մուրատ աւելի հնագոյն թարգմանութիւն մը ի լոյս կ'ընծայէ իր Յայտնութեան Յովհաննու հին հայ թարգմանութիւն, Երուսաղէմ 1911, գործին մէջ, սակայն դժբախտաբար ձառընտրի մը մէջ գտած է նա բնագիրը, եւ ո'չ թէ Ս. Գրոց կարգին, որով ոչ մի եզրակացութիւն չենք կրնար հանել նախալամբրոնեան թարգմանութեանս յաջորդութեան ու դիրքին մասին: Որքան ալ ձիգ կը թափէ Նորայր Բիւզանդացի¹⁰⁶, ցոյց տալու համար թէ Յայտնութիւնը Աստուածաշունչին հետ միաժամանակ թարգմանուած է, սակայն յառաջ բերուած կոչումները շատ լաւ մեկնելի են, կոչումները յառաջ բերող հեղինակներու՝ Յայտնութեան յունարէն բնագրի ծանօթութեամբը: Ետ հաւանական է, որ եթէ նոյն իսկ Փ. Մուրատի բնագրէն ալ հին թարգմանութիւն մը եղած ըլլայ, կամ նոյն ինքն Փ. Մուրատի նախալամբրոնեանը, յունական ձեռագիրներու հետեւողութեամբ կարգուած էր նոր կտակարանի վերջը Փիլիմոնէն ետք¹⁰⁷:

Մեզ հասած ձեռագիրներու մեծ մասը կը հետեւի այս հնագոյն սովորութեան¹⁰⁸, սակայն ոմանք աւելի պատշաճ համարած են Յայտնութիւնը ուրիշ տեղ փոխադրելու:

Յայտնութիւնը Յովհաննու Աւետարանին յաջորդ կը գտնենք Վիեննայի Միխիթարեան Մատենադարանի Թ. 55, Էջմիածնի Թ. 195, 206 ձեռագիրներուն մէջ, այսպէս ունի նաեւ Տաթևացին: Փոխադրութիւնս

¹⁰⁶ Կորին վարդապետ եւ նորին թարգմանութիւնը: Տիգրիս 1900, էջ 413—422:
¹⁰⁷ Հմմտ. Zahn, Geschichte, էջ 380:
¹⁰⁸ Չօհրայ կը հաստատէ թէ իր ձեռքն եղած ձեռագիրները միայն մէկ բացառութեամբ ամէն ալ արամադարած են Յայտնութեան գրքին՝ վերջին տեղը: Աստուածաշունչ, էջ 764 ծանօթութիւն:

կատարուած է անշուշտ, քանի որ նոյն Յովհաննու գրութիւններն են կրկին մատենաներս ալ:

Գործք Առաքելոցէն ետք: Ստեփաննոս Զիք:

Կաթողիկէ քղթերէն ետք: Վատիկանեան Թ. 1, Էջմիածնի Թ. 186, 188, նոր խմբագրուած Անանիա Շիրակացոյ ցուցակը, Առաքել Սիւնեցի, Ազարիա Կաթողիկոս եւ Չեռնադրութիւն Եպիսկոպոսաց: Երեք վերջիններս ըստ ինքեան կարելի է հնագոյն խմբագրութեան տակ դասել, որովհետեւ գործնականին ամէնէն վերջը կը դասուի հոս Յայտնութիւնը, քանի որ վերջը ինկած էր արդէն Կաթողիկէ թղթերու ցուցակը:

Եւքաղեան Աղերսէն ետք: Սարկաւազ-Այրիվանեցի, Չօհրայեան բնագիրը:

Գ. Կորնթացոց քղթէն ետք: Էջմիածնի Թ. 182:

Յայտնութիւնը աստուածային պաշտամունքի ժամանակ չէր ընթերցուեր:

4. Հանգիստ Յովհաննու: Թէպէտ յայտնի է, որ Յովհաննու Հանգիստը կանոնական չէր համարուեր Հայոց քով, այլ միայն վաւերական սակայն շատ սիրուած գրութիւն մ'ըլլալ կը թուի, քանի որ Ս. Գրոց ցուցակագիրներէն ընդհանրապէս միշտ յառաջ կը բերուի: Դժուարաւ կը պակսի նա լիակատար Աստուածաշունչ Մատենաներէն եւ նոյն իսկ ընդունուած է Միսարանի եւ Մաշտոցի մէջ¹⁰⁹: Ետ ուղիղ դիտել կու տայ Հ. Յ. Գաթրճեան թէ «որչափ ալ զանազան տեղեր առնուած դրուած է մեր Հանգիստը, բուն սկզբնական տեղը, որչափ մեր ծանօթութեան կը հասնի Աստուածաշունչ մատենան է: Ասոր վերջը կը գտնենք զանիկա բաւական յաճախ, յերկաթագրէ ի բոլորգիր փոխուող Աստուածաշունչ մատենից մէջ»¹¹⁰: Յովհաննու Հանգիստը Նոր Կտակարանի վերջին գրութիւնը համարուելուն հոգեխօսական սղգակը այնքան մեծ եղած է, որ նոյն իսկ յետսամուտ Յայտնութեան կը տրամադրուի

¹⁰⁹ Ճաշոց Թ. 9, թուղթ 350ա (Տաշեան) «Յովհաննու գիրքն ի տէր յերկեցն գգնու հայրապետ կամ ի գլխաւորաց քահանայից եւ մոմեղէն ի ձեռս եւ ի փոստ տալն ընթեռնուն Հանգիստ սուրբ առաքելոյն եւ ապա ասն փոսք ի բարձունս Աստուծոյ»: Քահանայաթաղի ժամանակ արարողութիւններէն վերջ ինչըրեսցուք քարոզէն ետք կը կարդացուի Հանգիստը:
¹¹⁰ Հ. Յ. Գաթրճեան, Հանգիստ Երանելոյն Յովհաննու, ստուգեալ իբրեւ վաւերական: Վիեննա 1877, էջ 29:

վերջընթեր տեղին¹¹¹: Հետագային Յայտնութեան եւ Հանգիստին իրարու ունեցած այս նոր աղերսը անփոփոխ կը պահուի, եւ Յայտնութիւնը ուր ալ փոխադրուի անքակ կերպով կ'ընկերանայ անոր նաեւ Հանգիստը, այսպէս՝ Սարկաւազ-Այրիվանեցին, Տաթևացի, Ստ. Զիք, Վիեննայի Թ. 55 եւ 71 ձեռագիրները, ինչպէս նաեւ Վատիկանեան Մատենադարանի Թ. 1ը¹¹²:

5. Աղերս Եւքաղի: Այս կարճ գրութիւնը ըստ ինքեան ոչ մի կապ ունի Նոր Կտակարանի գրքերու հետ եւ Գրոց մաս չէ համարուած, սակայն շատ մեծ համբաւ վայելած է նա Հայոց քով եւ անպակաս է հայ ցուցակներէն ու Նոր Կտակարանի գրչադիր օրինակներէն: Իբրեւ այսպիսի՝ գրութիւնս կը գտնենք առանց բացառութեան Կաթողիկէ թղթերէն վերջ միշտ Յուդայի թղթին ծայրը «գրեթէ ամենայն գրչադիր ընդ մերումս օրինակի աստէն յետ Յուդայի թղթիցն զնեն զԱղերսն Եւքաղի» (Չօհրայեան, էջ 746): «Աղերս Եւքաղի գոր եւ ամենայն գրչադիր... յարեն ի վախճան թղթոցն Կաթողիկէից» (Նոյն, էջ 847): Աղերսի եւ Յակոբայ թղթին յարաբերութիւնը այնքան ամուր է, որ Աղերսը նոյն իսկ ձաշոցին մէջ մուտ կը գտնէ եւ կը կարդացուի Պենտեկոստէի նախորդ շաբաթ օրը երբ Յուդայի թուղթը կը վերջանայ¹¹³: ԺԵ.—ՉԶ. դարերուն Աղերսը փոխադրուած կը գտնենք բուն Պենտեկոստէի օրը իբրեւ Երկրորդ ընթերցուած Գործք Առաքելոցէն ետք¹¹⁴:

(Վերջ:) Հ. Օ. ՍԵՔՈՒԼԱՅ

¹¹¹ Թղթակցութիւն Պաղոսի եւ Կորնթացոց եւ մեկնութիւն Եփրեմի, Zahn, թարգմանութիւն Հ. Յ. Տաշեանի, Հանգիստ Ամսօրեայ 1891, էջ 218, ծանօթ. 2:
¹¹² Tisserant Eugenius, Codices Armeni Bibliothecae Vaticanae. Romae 1927, էջ 197.
¹¹³ Չեռ. 9, թղ. 202ա, 53, թղ. 204 (Տաշեան) ևւն:
¹¹⁴ Տօնացոյց, Վենետիկ 1782, էջ 162: Հմմտ. Չօհրայ, Աստուածաշունչ, էջ 834 ծանօթութիւն:

ՀԱՅՈՑ ԵՎԵՂԵՑՈՎԵՆ ՏԱՐԻՆ ԵՕԹՆԵՐՈՐԳ ԳՐՈՒ ՍՎԻՉՐԸ

ՆՊԱՍՏ ՄԸ ՀԱՅՈՑ ՏՕՆՏՈՑՅԻ ՌԻՍՈՒՄՆԵՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՌԱՍՆՈՐԳ ԼՈՒՍՔԵԼԱԿԱՆ ՏՕՆԵՑ. ՎԱՐԳԱՎԱՌ

4. Բառասնորդք Առաքելական տօնից Հաւատացելոց Զատիկին: Կանոնը կը հրամայէ¹. «Իսկ ամուսնացելոց քահանայիցն եղիցին տօնք Եւքաղի Զատիկին եւ Զատիկն սուրբ եւ Երկրորդ Զատիկն² եւ յԵրկրորդ Զատիկն ի վեր Կիրակէքն ամենայն եւ Պենտակոստն³ եւ տօն սրբոյ Աստուածածնին եւ Վարդապառն⁴, բայց ի մատաղենեացն, որ է կատարուին Քառասնորդացն Առաքելական տօնից⁵ Հաւատացելոց Զատիկին⁶»:

Այս տեղ «Հաւատացելոց Զատիկին» անանց տարակուսի այն 50օրեայ Բարեկենդանութեան շրջանն է, որ կը սկսի Զատիկին եւ կը տեւէ մինչեւ Պենտակոստէ: Այս շրջանը ամբողջ տեւողութեան ուտիք է:

Յովհաննէս Մանդակունոյ Կանոնները կը սահմանեն. «Ա. Վասն սրբոյ Պասեքին պահոցն ի Կանոնս ի Եւքաղի ոչ հրամայի պահել...: Բ. Այլ (եւ) վասն կիրակէի պահել ոչ կանոնք հրամայեն եւ ոչ վարդապետք...: Գ. Այլ եւ յօր Կիրակէի եւ ի Զատիկն մինչեւ ցՊենտակոստն ծուր կրկնել ոչ հրամայեցին, այլ յաղօթս կալ: Ե. Ի Զատիկն մինչեւ ցՊենտակոստն ամենայն աւուրքն որպէս Կիրակէ են. ծուր ոչ հրամայի զնել, այլ յոտն կալով երկրպագութեամբ մատուցանեն զաղօթսն: Զ. Ի Պենտակոստէն մինչեւ ցՎարդապառն տօն Առաքելոցն եւ Մատուան, ըստ հնումն Տաղաւարահարացն, ի նորումս նաւակառիք սուրբ Տեղեացն Երուսաղէմի եւ Մարտիրոսաց յիշատակք: Է. Ի Պենտակոստէն յառաջ ի ծոմոյն պահս ցՈւրբաթ օր պահել եւ յՈւրբաթուն ուտել անկարգութիւն է. պահել պարտ է մինչեւ ցերեկոյն. եւ (որք) զՈւրբաթ որպէս Կիրակէ պատուեն եւ ի գործոյ դատարկացուցանեն, մեղք են: Եւ կոչեն զնա (Ուրբաթ) ծեր. եւ ո'յր տեսեալ է զնորա ծերութիւն. զի Ե աւուրքն աւազ են քան

¹ Նկատի ունիմ Վիեննայի Թ. 810 ընտիր Կանոնագիրքը:
² Այն է նոր Կիրակէն:
³ Տպագիրն (էջ 113—114) չունի «եւ պենտակոստն»:
⁴ Չ. զՎարդապառն, տպ. վարդապառնի:
⁵ Տպ. տօնիցն:
⁶ Չ. զատիկի: